

En butik som inte vill sälja mer

Berättelse

I Sverige finns det en butikskedja som skiljer sig från alla andra: Systembolaget. Det är den enda butik som får sälja starkare alkohol – alltså vin, starköl och sprit. I vanliga livsmedelsbutiker går det inte att köpa sådana drycker, oavsett hur stor affären är. Vill man köpa en flaska vin eller en starköl måste man gå till Systembolaget.

Det som gör Systembolaget så ovanligt är att företaget ägs av staten och har monopol. Monopol betyder ensamrätt: ingen annan får sälja samma sak. I de flesta branscher konkurrerar olika butiker om kunderna, men när det gäller starkare alkohol finns alltså bara en enda säljare i hela landet.

Varför har Sverige valt ett sådant system? Förklaringen är folkhälsa. Alkohol kan leda till sjukdomar, olyckor och sociala problem, och staten vill begränsa de skadorna. Tanken är att försäljningen inte ska styras av ett vinstintresse. En vanlig affär tjänar mer ju mer den säljer, och vill därför gärna sälja så mycket som möjligt. Systembolaget är i stället byggt så att det inte ska locka människor att köpa mer. Därför finns det till exempel inga reklamkampanjer som sänker priset på sprit.

Systembolaget i sin nuvarande form är inte särskilt gammalt. Företaget bildades 1955, då många lokala bolag slogs samman till ett enda rikstäckande företag. Samma år försvann ett äldre system som hette motboken, där varje person bara fick köpa en bestämd mängd alkohol. När motboken togs bort behövdes ett nytt sätt att kontrollera försäljningen, och Systembolaget blev lösningen.

För att handla på Systembolaget måste man ha fyllt 20 år, och personalen kan be om legitimation om de är osäkra på åldern. Det är värt att lägga märke till att det finns två olika åldersgränser. Svagare öl, så kallad folköl, säljs nämligen i vanliga matbutiker, och där räcker det att man har fyllt 18 år. Gränsen är alltså högre för de starkare dryckerna på Systembolaget.

Ytterligare en sak märker man snabbt: öppettiderna är begränsade. På lördagar stänger butikerna tidigt, och på röda dagar håller de stängt. Den som ska ha fest på en helg får därför planera sina inköp i förväg.

Ordlista

ORD	FÖRKLARING
butikskedja	flera butiker som hör till samma företag
skilja sig	vara annorlunda; inte vara likadan
monopol	när bara en aktör får sälja en viss vara; ensamrätt
bransch	ett område inom handel eller arbete, t.ex. byggbranschen
konkurrera	tävla med andra, t.ex. om kunder
folkhälsa	hälsan hos människorna i ett helt samhälle

ORD	FÖRKLARING
vinstintresse	önskan att tjäna så mycket pengar som möjligt
rikstäckande	som finns i hela landet
motbok	ett äldre system där varje person bara fick köpa en viss mängd alkohol
begränsad	som har en gräns; inte fri eller obegränsad

Läsförståelsefrågor

---

1. Vad är det som gör Systembolaget annorlunda jämfört med andra butiker?
  1. Det är den största butiken i Sverige.
  2. Det är det enda företaget som får sälja starkare alkohol, och det ägs av staten.
  3. Det säljer både mat och kläder.
2. Vad menar texten med att försäljningen inte ska styras av ett "vinstintresse"?
  1. Att butiken vill sälja så mycket som möjligt för att tjäna pengar.
  2. Att butiken inte är byggd för att locka människor att köpa mer än de tänkt.
  3. Att alkoholen är gratis.
3. Vad hände samma år som Systembolaget bildades?
  1. Det äldre systemet motboken försvann.
  2. Alkohol blev förbjudet i hela Sverige.
  3. Sverige sänkte åldersgränsen till 18 år.
4. Stämmer påståendena med texten? Svara **ja**, **nej** eller **det står inte i texten**.
  1. Systembolaget ägs av staten.
  2. På röda dagar håller Systembolaget öppet som vanligt.
  3. Folköl får säljas i vanliga matbutiker.
5. Stämmer påståendena med texten? Svara **ja**, **nej** eller **det står inte i texten**.
  1. Åldersgränsen på Systembolaget är 20 år.
  2. Folköl är starkare än det vin som säljs på Systembolaget.
  3. Det är billigare att handla på Systembolaget än i andra länder.
6. Texten nämner två olika åldersgränser. Förklara med egna ord vilka de är och var de gäller.
7. Varför finns det inga reklamkampanjer som sänker priset på sprit, enligt texten? Vad har det med syftet att göra?
8. Varför kan man säga att Systembolaget är byggt på ett annat sätt än en vanlig affär? Svara med stöd i texten.

Facit

1. Det är det enda företaget som får sälja starkare alkohol, och det ägs av staten.
1. Att butiken inte är byggd för att locka människor att köpa mer än de tänkt.
1. Det äldre systemet motboken försvann.
1. ja b) nej (på röda dagar håller de stängt) c) ja
1. ja b) nej (folköl är ett svagare öl) c) det står inte i texten (texten säger inget om priser i andra länder)
- Exempel på svar: På Systembolaget måste man vara 20 år för att köpa starkare alkohol. Folköl är svagare och säljs i vanliga matbutiker, och där räcker det att man är 18 år.
- Exempel på svar: Syftet är folkhälsa, alltså att begränsa alkoholens skador. Därför ska försäljningen inte locka folk att köpa mer, och billig reklam skulle just locka människor att köpa mer.
- Exempel på svar: En vanlig affär tjänar mer ju mer den säljer och vill därför sälja mycket. Systembolaget är i stället byggt så att det inte ska få människor att köpa mer, eftersom tanken är folkhälsa och inte vinst.

Bedöm öppna svar efter innehåll, inte efter exakt formulering.

FÖR LÄRAREN

Texten passar för arbete med samhällsord (monopol, bransch, folkhälsa, vinstintresse) och för att resonera om varför en stat reglerar en vara. Fråga 7 och 8 kräver att eleven kopplar ihop syftet (folkhälsa) med hur systemet är utformat. Tema: statlig styrning, hälsa och vardagsliv. Håll framställningen neutral – beskriv hur och varför systemet fungerar, ta inte ställning för eller emot monopolet. Låt eleverna jämföra med andra länders sätt att sälja alkohol.

Diskussionsfrågor

- Texten säger att syftet med Systembolaget är folkhälsa. Vilka andra varor reglerar samhällen ofta av hälsoskäl? Ge exempel.
- Vad kan vara fördelar och nackdelar med att bara en aktör får sälja en vara? Tänk både på kunden och på samhället.
- I texten finns två åldersgränser: 18 år för folköl och 20 år för starkare alkohol. Varför tror du att man har valt olika gränser?
- **Skriv (4 meningar):** Beskriv hur alkohol säljs där du växte upp. Liknar det Systembolaget, eller är det annorlunda? Vad tycker du själv är viktigast när ett land bestämmer sådana regler?

Källor och faktagranskning

- Systembolaget Historia: 1955 – Systembolaget grundas – <https://systembolagethistoria.se/teman/ursprunget/1955-systembolaget-grundades/>
- Systembolaget (om uppdraget och monopolet) – <https://www.omsystembolaget.se/vart-uppdrag/>

- Systembolaget: Öppettider under årets helgdagar – <https://www.systembolaget.se/butiker-ombud/oppettider-helgdagar/>
- Folkhälsomyndigheten: Alkoholdrycker – så följer du reglerna (gränser och åldersregler för folköl) – <https://www.folkhalsomyndigheten.se/regler-och-tillsyn/alkohol-regler-for-tillverkning-handel-och-hantering/alkoholdrycker-sa-foljer-du-reglerna/>

Fakta granskad i juni 2026. Nyckelfakta: Systembolaget är ett statligt ägt företag som har monopol (ensamrätt) på att sälja drycker som är starkare än folköl (alltså starköl, vin och sprit) i butik i Sverige. Företaget i sin nuvarande, rikstäckande form bildades den 1 oktober 1955, då 41 lokala systembolag slogs samman; samma år avskaffades ransoneringssystemet motboken. Åldersgränsen var från start 21 år och är i dag 20 år; man kan behöva visa legitimation (Systembolaget ber om leg av den som ser ut att vara under 25). Folköl (öl mellan 2,25 och 3,5 volymprocent) säljs i vanliga livsmedelsbutiker med 18-årsgräns. Syftet med monolet är folkhälsa – att begränsa alkoholens skador genom att hålla försäljningen utanför ett vinstintresse. Systembolaget har begränsade öppettider, kortare öppet på lördagar och stängt på röda dagar (samt midsommarafton och julafton). Texterna är neutrala: de beskriver hur systemet fungerar och varför, utan att ta ställning för eller emot monolet.

Berättelser om svenskar · läromedel för svenska som andraspråk. Skapat inom Läromedelsprojektet. Senast uppdaterad 2026-06-25.